

Vermogensongelijkheid tijdens de crisis

Er is momenteel een flinke maatschappelijke discussie over de ongelijke verdeling van vermogens en inkomens. Volgens de meest recente CBS-cijfers is de vermogensongelijkheid door het instorten van de huizenmarkt gedurende de economische crisis licht toegenomen, terwijl de inkomensongelijkheid nagenoeg stabiel bleef.

NOORTJE POUWELS- URLINGS

Statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek

MARION VAN DEN BRAKEL

Statistisch onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek

“K loof tussen arm en rijk sneller gegroeid dan gedacht”, “Grote inkomensongelijkheid is bron van onrust”, en “Rijkste 1 procent bezit bijna kwart van alle vermogen”. Dit zijn enkele recente krantenkoppen uit de Volkskrant en Het Financieel Dagblad die duidelijk maken dat de ongelijkheid van vermogens en inkomens momenteel een veelbesproken onderwerp is. De discussie kan niet los worden gezien van de economische crisis die, met bijbehorende bezuinigingsmaatregelen, Nederland sinds eind 2008 in haar greep houdt. De onderliggende teneur is dat de rijken steeds rijker en de armen steeds armer worden. Deze groeiende scheefheid zou aangepakt moeten worden, bijvoorbeeld door hoge erfenissen en hoge vermogens zwaarder dan voorheen te belasten (Piketty, 2014) of door een andere inkomensverdeling (Caminada *et al.*, 2014).

De huidige discussie focust vooral op het inkomen en vermogen van de rijken. Ongelijkheid in welvaart tussen huishoudens is echter meer dan alleen het vergelijken van de boven- en onderkant van de welvaarts ladder. Ook de welvaartspositie van alle tussenliggende huishoudens moet hierbij betrokken worden. Bovendien verschilt de ongelijkheid van diverse demografische en sociaaleconomische groepen.

Aan de hand van de meest actuele CBS-gegevens wordt antwoord gegeven op de vragen hoe de vermogens- en inkomensongelijkheid van alle huishoudens in Nederland zich tij-

dens de economische crisis ontwikkelde en wat de huidige stand in diverse bevolkingsgroepen is. Daarmee wordt de discussie over economische ongelijkheid voorzien van nieuwe cijfers.

VERMOGEN ZEER SCHEEF VERDEELD

In 2012 bedroeg het gemiddelde vermogen van een Nederlands huishouden 157.000 euro. Bij een volkomen gelijke verdeling zou iedereen over dit vermogen beschikken. Slechts weinig huishoudens zullen zich echter herkennen in dit bedrag. Er is een grote groep die beduidend minder heeft, terwijl de meest vermogende één procent huishoudens zelfs 25 keer zo veel heeft. Begin 2012 was tachtig procent van het vermogen (inclusief eigen woning) in handen van de twintig procent meest vermogende huishoudens. Vier vijfde van de huishoudens verdeelde dus de overige twintig procent, waarvan een aanzienlijk deel een negatief vermogen had. Wanneer de eigen woning buiten beschouwing blijft, is het vermogen nog schever verdeeld. Begin 2012 was negentig procent van het vermogen exclusief eigen woning in handen van de twintig procent rijkste huishoudens en had 2,5 procent schulden.

Op het vlak van inkomens is de ongelijkheid aanzienlijk kleiner. De twintig procent huishoudens met de hoogste inkomens bezaten 36 procent van het totale inkomen. Een negatief inkomen komt weinig voor. Minder dan één procent van de huishoudens had hiermee te maken (kader 1).

VERMOGENSONGELIJKHEID TOEGENOMEN

De ongelijkheid van een verdeling is in één getal weer te geven met behulp van de Gini-coëfficiënt. Deze ongelijkheidsmaat heeft een waarde tussen 0 (volledig gelijke verdeling) en 1 (maximale ongelijkheid). De Gini-coëfficiënt van inkomen was met 0,276 in 2012 beduidend lager dan die van vermogen inclusief eigen woning (0,831). Ook fluctueerden de vermogensverschillen in de periode 2006–2012 meer dan de inkomensverschillen. Vanaf 2009 is er een duidelijke toename in de ongelijkheid van vermogen inclusief eigen woning, als gevolg van de gedaalde huizenprijzen en de toegenomen hy-

potheekschuld tijdens de crisis (Pouwels-Urlings en Van den Brakel, 2014). Vooral het vermogen van mindervermogens daalde hierdoor, omdat zij een relatief hoge hypotheekschuld hebben en weinig beschikken over andere vermogensbestanddelen dan alleen de eigen woning. Hun vermogen slonk hierdoor verhoudingsgewijs meer dan dat van huishoudens met een hoger vermogen, die vaak ook over bijvoorbeeld aandelen en spaargelden beschikken. Indien de bestanddelen (eigen woningwaarde en uitstaande hypotheekschuld niet tot het vermogen zouden worden gerekend, is er geen sprake meer van een toenemende vermogensongelijkheid.

De inkomensongelijkheid bleef redelijk stabiel tussen 2006 en 2012. Alleen in 2007 nam de ongelijkheid iets toe. In dat jaar hebben de directeuren-grootaandeelhouders vanwege een eenmalig aantrekkelijke fiscale regeling grote bedragen ontvangen waardoor de ongelijkheid toen iets hoger uitpakte.

VERMOGENDE 65-PLUSERS EN ZELFSTANDIGEN

Economische ongelijkheid komt voor een deel door vermogens- dan wel inkomensverschillen tussen demografische en sociaaleconomische groepen. Zo is de leeftijd van de hoofdkostwinner van een huishouden sterk bepalend voor de omvang van het vermogen en de hoogte van het inkomen (tabel 1). Aan het begin van de arbeidscarrière verdienen mensen relatief weinig, kunnen weinig geld opzijzetten en nemen vaak een flinke schuldenlast op zich bij de aankoop van een eigen woning (Pouwels-Urlings en Nieuweboer, 2014). Naarmate de personen ouder worden, verbetert ook hun financiële positie. Het arbeidsinkomen stijgt op grond van werkervaring en het aanvaarden van beter betaalde functies, zodat er ruimte is voor verdere vermogensaanwas. Tegelijkertijd wordt veelal een steeds groter deel van de hypotheek afgelost. Bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd vallen huishoudens weliswaar terug in inkomen maar de 65-plushuishoudens hebben wel het hoogste aandeel woningbezitters met veelal nagenoeg afgeloste hypotheek.

Ongelijkheid in vermogen komt ook doordat het vermogen varieert met de voornaamste inkomensbron van een huishouden. Zo is het mediane vermogen van zelfstandigen met 122.000 euro ruim een ton hoger dan dat van werknemershuishoudens. Huishoudens met voornamelijk inkomen uit pensioen zijn eveneens relatief vermogend, terwijl huishoudens in de bijstand nauwelijks vermogen hebben. Zelfstandigen beschikken eveneens over meer inkomen dan werknemershuishoudens en uitkeringsontvangers.

Logischerwijs heeft ook het vermogensverschil tussen eigenwoningbezitters en huurders invloed op de vermogensongelijkheid. Zelfs als de eigen woning buiten beschouwing blijft hebben huurders met 6.000 euro een lager mediaan vermogen dan eigenwoningbezitters (29.000 euro). Tot de huurders behoren namelijk relatief veel huishoudens met weinig inkomen, zoals alleenstaanden en eenoudergezinnen (CBS, 2014).

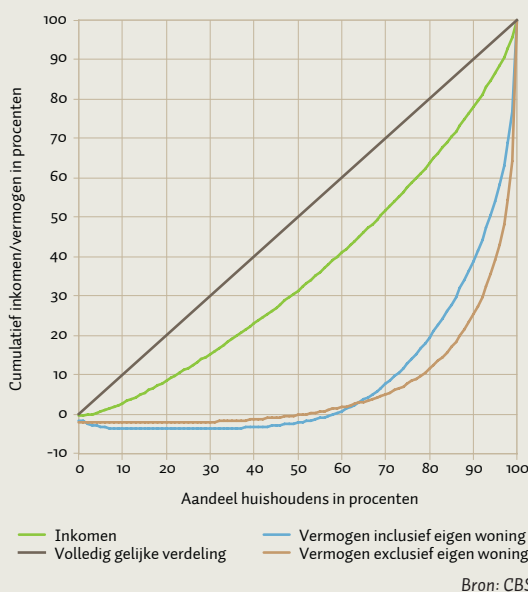
FLINKE ONGELIJKHEID ONDER JONGEREN

Niet alleen tussen maar ook binnen demografische en sociaaleconomische groepen huishoudens bestaan er flinke inkomens- en vermogensverschillen. Zo toont de verbijzondering naar leeftijdsgroep van de hoofdkostwinner in tabel 1 dat de ongelijkheid in zowel inkomen als vermogen minder wordt naarmate de leeftijd hoger is. In de jongste leeftijdsgroepen

komen naar verhouding veel negatieve vermogens voor, wat een lastig interpreteerbare Gini-coëfficiënt tot gevolg heeft (een waarde groter dan 1). In de Theil-coëfficiënt, een iets minder gangbare ongelijkheidsmaatstaf, is de methode van Odink en Van Imhoff (1984) toegepast om negatieve vermogens op te nemen. Dat de jongere huishoudens de hoogste vermogensongelijkheid hebben, komt door de sterke diversiteit in woonsituatie binnen deze groep. Zij bestaat uit zowel huishoudens in een huurwoning met een doorgaans zeer bescheiden spaarpot als starters op de woningmarkt die kampen met een forse hypotheekschuld met veelal een aanzienlijke onderwaarde van hun huis.

De inkomens lopen het minst uiteen bij 65-plushuishoudens. De meesten van hen hebben een AOW-uitkering, vaak aangevuld met een bescheiden, werkgerelateerd pensioen. Dat jonge huishoudens het meest in inkomen verschillen, komt door hun verscheidenheid in economische activiteit. Een derde van hen is uitwonend student met een relatief laag inkomen, terwijl meer dan de helft een substantiële baan heeft en daarmee een hoger inkomen.

Lorenz-curve van inkomen en vermogen, 2012 FIGUUR 1

Vermogen en inkomen

KADER 1

Het vermogen van een huishouden is het saldo van bezittingen (bank- en spaartegoeden, onroerend goed, effecten, ondernemingsvermogen en roerende zaken) en schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. Met afspraken op een toekomstige pensioen- of levensverzekeringsuitkering en tegoed opgebouwd bij spaar- en levenshypotheek is geen rekening gehouden. Bij het vermogen exclusief eigen woning wordt ook de hypotheekschuld niet meegenomen. Het besteedbaar inkomen van een huishouden is het bruto-inkomen verminderd met de inkomstenbelasting, premies voor inkomensverzekeringen, premies ziektekostenverzekeringen en overdrachten tussen huishoudens zoals alimentatie. Om inkomens van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar te maken, wordt het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor grootte en samenstelling van het huishouden (CBS, 2004).

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

Ongelijkheid naar achtergrondkenmerken, 2012

TABEL 1

	Vermogen incl. eigen woning			Inkomen		
	Mediaan	Gini	Theil	Gemiddeld	Gini	Theil
	Maal duizend euro			Maal duizend euro		
Totaal	27,0	0,831	1,525	23,4	0,276	0,148
Leeftijd hoofdkostwinner						
tot 25 jaar	1,4	.	2,886	10,6	0,362	0,221
25 tot 45 jaar	4,0	.	2,342	22,7	0,263	0,135
45 tot 65 jaar	83,5	0,758	1,296	26,1	0,278	0,150
65 jaar of ouder	107,1	0,694	1,064	22,8	0,227	0,102
Voornaamste inkomensbron						
Inkomen uit arbeid	19,1	0,897	1,704	25,2	0,238	0,107
Inkomen uit eigen onderneming	121,8	0,786	1,397	28,8	0,380	0,288
Uitkering of pensioen	24,5	0,744	1,158	19,0	0,248	0,115
waaronder						
werkloosheidsuitkering	5,1	0,852	1,431	16,4	0,218	0,094
ziekte-/	4,0	0,839	1,507	16,3	0,171	0,054
pensioenuitkering	101,5	0,664	0,900	21,7	0,208	0,082
bijstandsuitkering	4,5	.	3,010	11,7	0,136	0,054
Woonsituatie						
Eigen woning	143,5	0,710	1,112	27,6	0,253	0,130
Huurwoning	3,6	0,928	2,039	17,7	0,244	0,113

Bron: CBS

De uitsplitsing naar voornaamste inkomensbron maakt duidelijk dat de verschillen in vermogen bij werknemers groter zijn dan bij zelfstandigen. Dit komt doordat tot de groep werknemers naast werkenden in dienstverband met een veelal bescheiden vermogen ook directeuren-grotoaandeelhouders met doorgaans aanzienlijke vermogens behoren. De inkomensongelijkheid is bij werknemers, en ook bij uitkeringsontvangers, daarentegen een stuk lager dan bij zelfstandigen.

Zelfstandigen kunnen immers behoorlijke winsten maken, maar ook flink verlies lijden.

Bij huishoudens met een huurwoning is de vermogensongelijkheid substantieel groter dan bij eigenwoningbezitters. Onder huurders bevinden zich immers veel jongeren met weinig vermogen, tegenover veel ouderen die al gedurende hun hele leven vermogen hebben opgebouwd. De inkomensongelijkheid van huurders is nauwelijks kleiner dan die van eigenwoningbezitters.

CONCLUSIE

De vermogensongelijkheid in Nederland is veel groter dan de inkomensongelijkheid. Tevens zijn de vermogensverschillen in de economische crisis in tegenstelling tot de inkomensverschillen door de ineengestorte woningmarkt toegenomen. Het ligt echter in de lijn der verwachting dat een herstellende woningmarkt vermogensverschillen weer gelijk zal trekken, wat zal blijken als de tijdreeks van vermogensongelijkheid verder wordt aangevuld.

De Volkskrant van 12 april concludeert dat de scheve vermogensverdeling in Nederland vergelijkbaar is met die in de VS, Duitsland en Noorwegen. Dit is twijfelachtig, aangezien alleen gekeken is naar het vermogensaandeel van de rijksten. Bovendien houdt het CBS in de berekening van het vermogen geen rekening met de opgebouwde pensioenaanspraken (dat is immers geblokkeerd vermogen waarover men niet vrijelijk kan beschikken) die een internationale vergelijking sterk vertekenen.

Van de inkomensongelijkheid in Nederland is bekend dat deze naar Europese maatstaven laag is en over de langere termijn weinig veranderde (Caminada *et al.*, 2014; Van den Brakel, 2013).

LITERATUUR

Brakel, M. van den (2013) Inkomensongelijkheid in 2012 gelijk gebleven. *CBS-webmagazine*, 22 oktober.

Caminada, K., K. Goudswaard, J. Been en M. De Graaf-Zijl (2014) Een kwart eeuw inkomensongelijkheid in Nederland. *ESB*, 99(4684), 276–279.

CBS (2004) *Equivalentiefactoren 1995–2000*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2014) *Welvaart In Nederland. Inkomen, bestedingen en vermogen van huishoudens en personen*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

De Volkskrant (2013) Kloof tussen arm en rijk sneller gegroeid dan gedacht. *De Volkskrant*, 27 september.

De Volkskrant (2014) Rijkste 1 procent bezit bijna kwart van alle vermogen. *De Volkskrant*, 12 april.

Het Financieele Dagblad (2014) Grote inkomensongelijkheid is bron van onrust. *Het Financieele Dagblad*, 5 april.

Odink, J.G. en E. van Imhoff (1984) True versus measured Theil inequality. *Statistica Neerlandica*, 38(4), 219–232.

Piketty, T. (2014) *Capital in the twenty-first century*. Cambridge, Mass.: Belknap Press.

Pouwels-Urlings, N. en M. van den Brakel (2014) Vermogen van huishoudens gedaald in 2012. *CBS-webmagazine*, 15 januari.

Pouwels-Urlings, N. en J. Nieuweboer (2014) Aantal huishoudens met onderwaarde eigen woning fors gegroeid. *CBS-webmagazine*, 21 maart.